

טיפים לתהליך ליווי של אנשי חינוך בלמידה מחוץ לכיתה

**תוצר משותף של בוגרי
תכנית המנטורינג תשפ"ב-תשפ"ג, רמת הנדיב**

תוכן החוברת

- 2..... אודות תכנית המנטורינג ברמת הנדיב
- 3..... המנטור ומקבל הליווי
- 5..... תיאום ציפיות בתחילת התהליך
- 6..... מודלים לליווי
- 7..... מאפייני המפגשים בין המנטורים למקבלי הליווי
- 10..... חוויות טובות, הצלחות ותובנות

אודות תכנית המנטורינג ברמת הנדיב

"תכנית המנטורינג" פותחה ע"י תחום החינוך ברמת הנדיב והופעלה לראשונה בשנת הלימודים תשפ"ב. התכנית מיועדת להכשיר קבוצת אנשי ונשות חינוך בעלי ניסיון בלמידה חוץ כיתתית לביצוע תהליכי ליווי ותמיכה האנשי חינוך עם ניסיון מועט או ללא ניסיון, על מנת לסייע בהטמעה של הלמידה בחוץ בשגרה. מטרתה לבחון מודל בר קיימא של מנטורינג ע"י כוחות פנימיים ממערכת החינוך, במקום מנטורינג חיצוני של מומחים בתחום. משך התכנית כשנתיים, והיקפה כ-90 שעות המוכרות לגמול עבור המשתתפים בתכנית. בפיילוט של התכנית ברמת הנדיב השתתפו כ-14 אנשי חינוך מהאזור. קבוצה נוספת של מנטורינג נפתחה בתשפ"ג בעמק יזרעאל, ופועלת במתווה דומה.

במקביל לביצוע הפיילוט ברמת הנדיב נערך מחקר הערכה מלווה לתכנית המנטורינג בהובלת ד"ר נירית אסף מסמינר הקיבוצים וד"ר נירית לביא אלון מהטכניון. מחקר זה נועד לבחון לעומק ולטייב את המודל של תכנית המנטורינג, וזאת מתוך מטרה לשתף, הן את הידע שנצבר בנושא והן את המודל עצמו, למערכת החינוך, לרשויות מקומיות ולגופים מתאימים בכל רחבי הארץ. ממצאי התובנות המתעדכנים מהערכה זו מוצגים מעת לעת בכנסים אקדמיים בנושא חינוך וסביבה ברחבי הארץ.

חוברת זו מסכמת תובנות שהתגבשו בקרב 14 בוגרי ובוגרות תכנית המנטורינג ברמת הנדיב. תובנות אלו נועדו לסכם את תהליך ההכשרה, הפיתוח המקצועי והליווי שקיבלו במשך שנתיים במסגרת התכנית, וכן לשתף בידע ובניסיון הנצבר לשימוש אנשי חינוך נוספים, שיבחרו לפעול במודל המנטורינג. התובנות נכתבו ע"י המנטורים והמנטוריות בתכנית ומובאות בגוף ראשון.

לקריאה נוספת: [תכנית המנטורינג ברמת הנדיב](#)

מאחלים ומאחלות קריאה מהנה ומעשירה!

צוות, בוגרי ובוגרות תכנית המנטורינג ברמת הנדיב

ד"ר נירית לביא אלון, ד"ר נירית אסף, גמא שפר

המנטור ומקבל הליווי

תהליך המנטורינג אינו פשוט וצפויות בו עליות ומורדות הן בקרב המנטור והן בקרב מקבל הליווי. לאור זאת ביקשנו מהמנטורים לתאר אלו חוזקות נדרשות מהמנטורים ומיהו מקבל הליווי המתאים.

אלו נקודות חוזק נדרשות ממנטור?

- **תשוקה להוראה בחוץ** - מתוך הכרה בחשיבותה הגדולה וביתרונותיה הרבים של הלמידה בחוץ, חשוב שלמנטורים תהיה אמונה ביכולתם להשפיע ולקדם למידת חוץ. שיהיו להם יכולת ורצון לחלוק ולהפיץ ידע זה.
- **אמונה במקבלי הליווי ואמונה בתהליך** - היציאה החוצה דורשת להשיל את ההרגלים והאמונות המוכרים מהכיתה ולהיכנס לראש אחר, ראש גמיש ומאפשר, שנותן לילדים מסגרת מצד אחד, וחופש גילוי מצד שני. הגבולות הפיזיים של הכיתה נעלמים עם היציאה החוצה, והגבולות הפנימיים הם אלו שבולטים, המצב הזה יכול ליצור חוסר ביטחון אצל מקבלי הליווי אשר רגילים ללמד בתוך כיתה. המנטורים צריכים להחזיק בתוכם אמונה בדרך ובאפשרות ללכת בה בבטחה, ולהעביר אמונה זו למקבלי הליווי גם כאשר עולים קשיים.
- **ידע וניסיון בלמידה בחוץ, ביטחון בידע וביכולות האישיות** - גם אם אלו עדיין נבנים, חשוב שהמנטורים ירגישו כבעלי ערך וירצו להמשיך ללמוד ולהתפתח.
- **הקשבה והתבוננות** - יכולות הכלה, הקשבה, תמיכה שיעניקו למקבלי הליווי ביטחון לצאת ללמד בחוץ. יכולת הקשבה למה שנאמר וגם למה שלא. רגישות לראות במקבלי הליווי את מידת הסקרנות, נקודות העניין, יכולות רגשיות ופיזיות.
- **גמישות** - חשוב שהמנטורים יהיו בעלי גמישות מחשבתית ויגלו גמישות כלפי מקבלי הליווי והצרכים המשתנים שלהם העולים מהשטח. למשל במקרה של מקבל ליווי שהוא מורה חדש - צריך להתאים ללווי של מורה חדש במערכת, כשהיער הוא כלי ואילו למקבל ליווי שהוא מורה ותיק - צריך לתת יותר תשומת לב לעבודת היער עצמה ופחות עיסוק בתהליכים חינוכיים כלליים. לכן הדבר המשמעותי ביותר שיש לעשות בתחילת הדרך הוא ללמוד מה הצורך/ הרצון בצד השני. מנטור טוב חייב להיות קשוב ורלוונטי למקבלי הליווי אותו הוא מוביל, לנתח את כל מה שיש ורק אז לבנות רעיון חדש המותאם לו באופן אישי.
- **נכונות לשחרר** - המנטורים יהיו מסוגלים להרפות ולתת למקבלי הליווי לטעות וללמוד מניסיונם תוך כדי הכוונה ותמיכה.
- **סבלנות** - לדעת לנשום נשימות ארוכות, גם במקום שמקבלי הליווי חלשים יותר. לדעת להתבונן פנימה אל עצמם כל הזמן.

מהי דמותו של מקבל הליווי המתאים?

- **נכונות לשינוי** - בעל רצון לצאת מגבולות הכיתה, מוכן לנסות ולהתנסות לשלב דרך חדשה במקביל לדרך המוכרת.
- **רצון בליווי** - מי שפונה בעצמו לקבל ליווי ומעוניין לעשות שינוי. בעל יכולת הקשבה. מישהו שרוצה, שיש בו את הסקרנות והרצון. שלא צריך לרדוף אחריו.
- **פתיחות לבחוץ** - אוהב טבע, אוהב לשהות ולבלות בחוץ, לא מפחד מלכלוך
- **אמונה בדרך** - מישהו שיש לו תשוקה לחנך בטבע, לחוות וללמוד יחד עם הילדים ולראות בטבע שותף שלה בחינוך. מאמין ששהייה במרחב הטבעי מיטיבה עם הילדים, מפתחת אצלם כישורים מגוונים ברמה המוטורית, הקוגניטיבית, החברתית ועוד, ומאפשרת למידה חווייתית.
- **גמישות** - בעל ראש פתוח לשינויים, יכולת לנצל הזדמנויות מזדמנות שהשהייה בחוץ מזמנת.

תיאום ציפיות בתחילת התהליך

שלב ראשוני וחשוב ביותר בתחילת תהליך הליווי הוא מפגש תיאום ציפיות, בו נעשית היכרות בין המנטור ומקבל הליווי, נבנה האמון הראשוני ומוגדר חוזה לא כתוב בין שני הצדדים לגבי מטרת הליווי ומהלכו. לעיתים נדרשות מספר שיחות תיאום ציפיות במהלך תהליך הליווי.

מה הייתי ממליץ למפגש תיאום ציפיות?

- **היכרות** - מפגש תיאום ציפיות הוא ראשית היכרות אישית של שני הצדדים. כדאי לתכנן נקודות שיחה בדגש היכרות.
- **תיאום ציפיות** - מפגש תיאום הציפיות צריך לכלול את הציפיות ההדדיות של מקבל הליווי ושל המנטור מהתהליך. חשוב לבדוק מה מטרת התהליך, איך ייראה במציאות המשותפת? וליצור יחד סטינג וגבולות, מטרות ויעדים. בירור הצרכים יכול להיעשות במגוון דרכים - שיחת תיאום ציפיות, צפייה במקבל הליווי בשעת עבודה ויציאה משותפת ליער.
- **תכנון התהליך המשותף** - במפגש תיאום ציפיות חשוב מאוד לנתב את היעדים בצעדים קטנים בכל פעם משהו אחד, ולקדם לפי זמן שנקבע מראש. חייבת להיות בקרה באמצע הדרך וכמובן בסוף כל יעד (לפני היעד הבא). לרשום יחד מהם האתגרים והצעות כיצד לעבור אותם.
- **זיהוי עוצמות מקבל הליווי** - חשוב למפות יחד עם מקבל הליווי את העוצמה וחוזקות שלו ולראות איך ממנפים אותן בחוץ. המנטור ינסה להבין מה הן האיכויות של מקבלי הליווי ומתוכן להתחיל בליווי.
- **היכרות עם הסביבה** - את השיחה של תיאום ציפיות חשוב לעשות לאחר היכרות מינימלית עם השטח, מקבל הליווי ו/או הגן/הכיתה/ביה"ס. כך השיחה תהיה משמעותית יותר.
- **תיאומים** - חשוב שהמנטור יגדיר מהם זמני ההתקשרות ודרך ההתקשרות שמתאימים לו בכדי שהוא יוכל להיות פנוי לעזר, מוכוון מטרה ויכול לתת מענה משמעותי עבור מקבל הליווי. כדאי לקבוע בלוח השנה את תאריכי פעילויות החוץ במהלך השנה בכדי שגם מקבל הליווי וגם המנטור יהיו פנויים בתאריכים בהם מתקיימת הפעילות. כדאי לקבוע ימים קבועים לתקשורת לאורך השנה, וכן ימים לביקור ביער.
- חשוב שהמפגש יהיה בחוץ, בטבע, ורצוי עם כיבוד ☺.

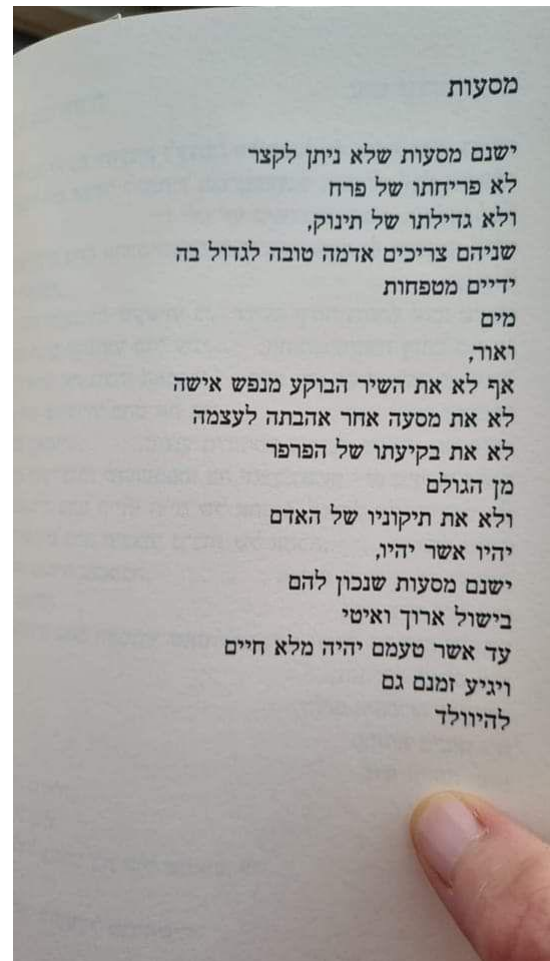

מודלים לליווי

זיהינו כמה מודלים אפשריים לליווי - **המודלינג** מבוסס על הדגמה, הגדרת יעדים, סיוע בצרכים טכניים כמו ידע, כלים, מקום ופעילויות (נמשל לדגים שנותנים לנזקקים). מניסיונו גילינו שמודל זה עלול ליצור תלות במנטור ונסיגה בהתקדמות של מקבל הליווי. **המנטורינג** מבוסס על הקשבה ועידוד תחושת המסוגלות והבטחון של מקבל הליווי, פיתוח עצמאות ביציאה החוצה (נמשל לחכה). נשאלת השאלה איזה מודל הוא הנכון ביותר?

מודלינג או מנטורינג?

- הליווי צריך לכלול גם מנטורינג וגם מודלינג. המעבר מלמידה בכיתה ללמידה בחוץ כרוך בשינוי תפיסתי לגבי דרכי ההוראה והתאמתן לסביבה בשטח פתוח, מהלך זה הוא לא תמיד אינטואיטיבי ורצוי שיכלול גם מודלינג בתחילת הדרך.
- דגם הליווי משתנה מעת לעת וממורה למורה. אין תחליף למודלינג, זו דרך העבודה האפקטיבית יותר, והמעניינת יותר לילדים ולמורים עצמם.
- שני הדברים חשובים מאוד, הדבר תלוי בעיקר בצורך של מקבלי הליווי. ישנם אנשים שנרתעים ממודלינג וישנם כאלו שזקוקים למנטורינג על מנת להבין, להפנים, ולהאמין.

מאפייני המפגשים בין המנטורים למקבלי הליווי

לאופי המפגשים בין המנטור למקבל הליווי יש חשיבות רבה. לא ניתן להשוות מפגש בחדר מורים או בגן למפגש בשטח עצמו, או להתכתבות בווטסאפ או לשיחת טלפון. מה מאלו הוא האפקטיבי ביותר, באיזו תדירות צריכים להיות המפגשים ומה יכללו? בתהליך הליווי עולים אתגרים רבים ושונים. אחד האתגרים הבולטים שהמנטורים העלו היה הקושי בשמירה על רצף המפגשים עם מקבלי הליווי. לעיתים הרגישו שהם היו צריכים לרדוף אחר מקבל הליווי על מנת לשוחח או להפגש וזה יצר אצלם תסכול. אז מה עושים? להלן הטיפים של המנטורים.

מפגשים עם מקבלי הליווי - מתי, היכן ומה התוכן?

- **הכי חשוב להיפגש פנים אל פנים** - שיחות פנים אל פנים הן המרכזיות ובהן מתכננים את הפעילויות ומקבל הליווי משתף בתחושותיו, הצלחותיו, חששותיו, קשיו, מתייעץ, מקבל הכוונה ועוד... בין לבין כל התייעצות/שיתוף נוסף שיהיה בטלפון/ווטסאפ הוא מבורך.
- **תיאום מראש** - חשוב לקבוע מפגשים פנים אל פנים לאורך השנה, וכמובן גם קשר טלפוני, ווטסאפ לפי זמני התקשרות שהוגדרו מראש בתיאום הציפיות. המפגשים צריכים להיות בימים ובפרקי זמן קבועים לאורך השנה.
- **מפגש בשטח** - יש משמעות למפגשים בשטח, במרחב החוץ בו הגן או הכיתה נמצאים. ישנם מפגשים שיכולים להתקיים בטלפון או בבית קפה.
- **תוכן המפגשים** - לפי הצורך: ייעוץ בבחירת השטח, קישור לגופים שיכולים לעזור ולתמוך כמו עמותות מתנדבים, גופים ירוקים, לחבר עם אנשים מעוררי השראה שכבר עברו דרך דומה, להמליץ על סרטונים מהעשייה בארץ ובעולם, שידרבו ויוסיפו למוטיבציה, שיחות על רתימת הצוות, על התמודדות עם מזג האוויר - כן או לא לצאת, סיכום של פעילות בשטח (בין אם נכח בה המנטור או לא נכח), לייצר ערוץ פתוח להתייעצות, על פתרונות טכניים, על קשיים אישיים סביב היציאה החוצה, על רעיונות לפעילויות בשטח ועוד.
- **התבוננות על התהליך** - כשהמנטורים מלווים את מקבלי הליווי ותומכים בהם מול סוגיות ואתגרים שהם פוגשים בשטח. חשוב לבדוק איפה אנחנו כמנטורים נמצאים... האם ההקשבה שלנו מאפשרת? באיזה אופן השיתוף שלנו בא לידי ביטוי? האם הוא מעצים? האם הצורך של מקבל הליווי ברור לנו? ואם כן מה הדרך הנכונה עבורנו, עבור מקבלי הליווי, עבור התהליך?
- **שיחת סיכום** - שלב החותם את התהליך: חשוב להבין יחד מה היו תוצאות המנטורינג, האם הן מדידות? ובד בבד לתכנן את הדרך קדימה לסמן יעדים הלאה עם מקבל הליווי, בדרך של הקשבה תוך הוקרת תודה ומשוב הדדי. חשוב לשאול: מה התאפשר בזכות המנטורינג? האם עמדנו ביעדים ומטרות שהצבנו? מה הלאה? איך היתה החוויה של מקבל הליווי מולי ואיך חוויתי אותו? ואיך מה שבנינו ימשיך מכאן והלאה?

איך שומרים על תהליך רציף?

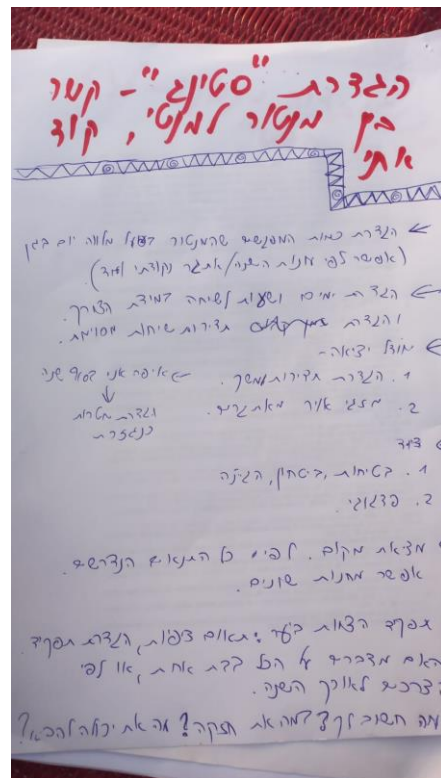
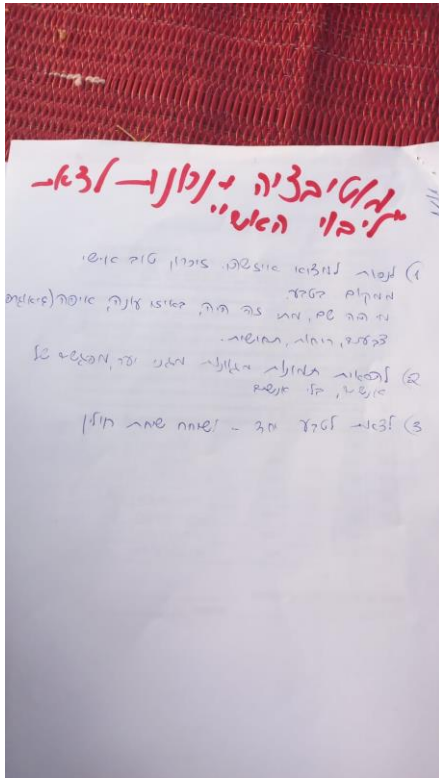
- **יצירת מסגרת של תאריכים וסוגי מפגשים** (סדירות) - קובעים לוח זמנים מראש למפגשים ושיחות לאורך השנה בין מקבל הליווי למנטור וגם לוח זמנים לפעילויות החוץ, תוך ציון המפגשים שבהם המנטור מצטרף לפעילות חוץ ומפגשים בהם מקבל הליווי פועל עצמאית עם הכיתה ועם מלווים נוספים שמצטרפים לעזור בפעילות ושהגעתם תואמה מראש (הורים מלווים, תלמידים בוגרים...).
- **יצירת מחויבות** - על שני הצדדים לכבד /להתחייב למסגרת שנקבעה.
- **יצירת שותפות** - חוויה משותפת ו/או עבודה משותפת הופכים את כל התהליך לנעים יותר ולמשהו בגובה העיניים של מקבל הליווי.
- **שמירה על הרצף** - בסוף כל מפגש לערוך סיכום קצר ואיתו להתחיל במפגש החדש אחריו.
- **הזמנה להמשכיות** - במידה והקשר בין מקבל הליווי למנטור מסתיים לפני תום זמן החניכה, חשוב להשאיר את האפשרות של להתייעץ עם המנטור בעת הצורך או לחזור אליו לצורך יעוץ ספציפי. להפוך להיות כתובת להתייעצות בנושא, או דמות שאפשר ללמוד ממנה חינוך.

אתגרים של המנטורים בתהליך ואיך מתמודדים איתם?

- **חוסר ודאות** - במהלך היציאות החוצה לא ניתן לצפות את כל האתגרים שיצוצו, לחלקם ניתן להתכונן ולחלקם לא. מזג האוויר לעיתים מפתיע, שיתוף הפעולה של התלמידים, ניהול כיתה, הפתעות שצצות בעת שהייה בחוץ. התמודדות עם האתגר באמצעות **גמישות** - נדרשת יכולת לשנות כיוון ולהתגמש.
- **חוסר שיתוף פעולה מצד מקבל הליווי** - העדר שיתוף פעולה מעלה ספקות בצורך בתהליך הליווי ובמנטור ויוצר תסכול. התמודדות עם אתגר זה - על ידי **התמדה** ומאמץ לשמירת הקשר בדרכים מגוונות, בניית **תיאום ציפיות** וחזרה חדש. ובמידה ולא מצליחים לשמור על התהליך - להיפרד עם הזמנה ליצור קשר כשזה יתאים למקבל הליווי.

- **חוסר ביטחון עצמי** - לעיתים למנטור יש חשש וספקות עצמיים לגבי הידע והיכולת שלהם לתרום למקבלי הליווי. הדרך להתמודד עם האתגר - להזכיר לעצמנו שיש לנו ידע וניסיון לתת, להציע למקבל הליווי את מה שיש לנו לתת. לשוחח ולקבל משוב על מנת לגלות עד כמה תהליך המנטורינג משמעותי ועוזר למקבל הליווי.
- **חוסר הלימה** - לעיתים אין התאמה בין הציפיות של המנטור ובין המתרחש בשטח. התמודדות עם האתגר ע"י **תיאום ציפיות מחדש** והגדרות ברורות יותר של התהליך שבו שני הצדדים יכולים לשפר.

חוויות טובות, הצלחות ותובנות

התהליך שעוברים המנטורים בתכנית זו הוא משמעותי ומעצים. הוא כולל אתגרים ורגעי קושי שתוארו לעיל, אבל גם חוויות טובות, רגעי הצלחה והרבה תובנות שהם לומדים על עצמם, בזכות ההתנסות והמפגש עם המנחה והעמיתים. הנה כמה חוויות טובות, הצלחות ותובנות שהמנטורים שיתפו איתנו:

חוויה טובה שחוויתי / הצלחה שאני גאה בה

- "הליווי לא היה רציף. כתוצאה מכך לקח זמן עד שמקבלת הליווי חשה ביטחון להעביר פעילות חוץ באופן עצמאי לכיתה. היא אמנם עשתה לאורך חצי השנה האחרונה כל שבוע פעילות חינוך פרטנית בחוץ, כל פעם עם שישה ילדים אחרים, אך פעילות עם כיתה שלמה היא העבירה בעצמה רק לאחרונה, בפעילות שסיכמה את כל פעילויות החוץ שעשינו השנה.
- במהלך הפעילות הרגשתי שהיא מרגישה הרבה יותר ביטחון ביכולת שלה להעביר פעילות חוץ – לאחר שתכננו בגדול מה נעשה, היא יזמה, תכננה, הכינה, יצרה והוציאה לפועל את הפעילות כשאני לצידה, נותנת גב ומאפשרת לה לעשות את כל שלבי התפעול של הפעילות בעצמה. מקבלת הליווי הוציאה לפועל את הידע שרכשה במהלך הליווי לאורך השנתיים האחרונות והייתי ממש גאה בה ובתהליך שעברנו יחד. הייתי גאה גם בעצמי שהצלחתי להרפות ולאפשר לה לקחת את המושכות לידיה, תוך שאני תומכת, מכווינה ומאפשרת".
- "לאחר פעילות החוץ האחרונה ערכנו שיחת סיכום שבמהלכה מקבלת הליווי סיפרה לי שבשנה הבאה היא מתחילה לחנך כיתה חדשה, ואמרה שהיא רוצה להמשיך לצאת החוצה עם כיתה החדשה. שמחתי מאוד ועודדתי אותה להמשיך ולמשוך מורים נוספים בצוות לצאת החוצה עם כיתותיהם. היא שיתפה שתשמח מאוד למצוא עוד מורה בצוות שלה שתצא לצאת החוצה ולבנות איתה יחד תוכנית למפגשי חוץ".
- "אני זוכרת את העיניים המבריקות והפנים המחייכות של קבלת הליווי כששיקפתי לה את ההתנהלות שלה ושל הילדים".
- "זיכרון חזק שלי - כששמעתי "שיחות רחוב" על הגנת המדיה (שהיא מקבלת הליווי שלי) שיוצאת עם הילדים ליער ולא מוותרת למרות הקשיים".
- "ילדים מהמושב שלי פוגשים אותי ושואלים מתי יוצאים שוב לשטח - זה יוצר תחושה של משמעות".
- "אני גאה שהעזתי להיות בתכנית הזו".
- "אני גאה ביכולת לראות בעצמי את חוסר הביטחון שלי ולתת לעצמי את הביטחון החסר".
- "גאה בעצמי על שניסיתי בהמון דרכים לשמור ולהמשיך את הקשר עם מקבל הליווי".
- "גאה שהוצאתי גן מהמושב שלי לדרך חדשה לא מוכרת".

משהו שגיליתי על עצמי בתהליך

- "ההצלחה של התהליך תלויה מאוד בפניות של שני הצדדים - המנטור ומקבל הליווי ואם אין הלימה, התהליך עשוי להתקע".
- "גיליתי על עצמי בתהליך - שאני מצליחה להדביק את מקבלת הליווי בהתלהבות שלי!"
- "גיליתי שיש לי ידע וניסיון יותר ממה שחשבתי, שאני יכולה לעזור לאחרים ובעיקר לעצמי".
- "התגלית המעניינת ביותר כמנטור עבורי הייתה התגלית שיש לי הרבה מה לתת. ככל שהעמקנו בקשר גיליתי שתהליך הליווי גם נעשה משמעותי ואפקטיבי יותר וגם הוציא ממני יותר ידע/ תובנות".
- "רציתי להגיד תודה גדולה על הזכות להיות חלק מתהליך למידה של שנתיים, יחד עם קבוצה ומדריכה נפלאה ומעוררת השראה".

